Migraţie şi terminologie

Mariana BARA*

„Libera circulaţie implică eliminarea oricărei discriminări pe motiv de cetăţenie între lucrătorii statelor membre, în ceea ce priveşte încadrarea în muncă, remunerarea şi celelalte condiţii de muncă” (*Tratatul de la Roma*, 1957 şi *Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene*, 2010).

Key-words: *translation*, *legal texts*, *collocations*, *neologisms*, *hyperonym*

1. Actualitatea temei

La 30 iunie 2011, numărul românilor din Spania (883 238 de persoane) reprezenta peste 35% din totalul rezidenţilor provenind din statele membre ale UE şi din AELS (Asociaţia Europeană a Liberului Schimb)[1], urmaţi de marocani (791 118 persoane). Românii şi marocanii sunt singurele grupe care depăşesc fiecare jumătate de milion. Acesta este un record pentru întreaga Uniune. De aceea, confruntată şi cu un şomaj masiv, Spania a cerut Comisiei Europene şi a obţinut (la 11 august a.c.) ca primele şase articole din noul regulament privind lucrătorii migranţi să fie suspendate în cazul lucrătorilor români.

În prezent, 11 state membre ale UE aplică restricţii cetăţenilor români care doresc să muncească într-un alt stat membru UE. Cu toate acestea, comisarul european pentru ocupare, afaceri sociale şi incluziune László Andor, a formulat o concluzie în presa românească şi în cea spaniolă, într-un articol din 19 august: *România şi Spania: restricţiile nu sunt o soluţie*[2]. Actualitatea temei impune o privire asupra terminologiei utilizate în documentele oficiale.

2. Dificultăţi de natură terminologică

O privire asupra celor mai recente documente pe teme migraţiei, accesibile online din baza de date Eur-Lex (şi publicate în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, în continuare JO), ca şi din legislaţia românească (publicate în Monitorul oficial al României, în continuare MO), pune în lumină existenţa unor aspecte de terminologie care cer o clarificare şi o standardizare. Există şi în domeniul migraţiei

* Institutul European din România, Bucureşti; Universitatea Hyperion, Bucureşti, România.

[1] http://extranjeros.mtin.es/es/InformacionEstadistica/Informes/Extranjeros30Junio2011/Archivos/Principales_Resultados_30062011.pdf.

[2] http://www.romanialibera.ro/index.php?section=articol&screen=print&id=234783&page=0&order=0&redactie=0.

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

anumite inconsecvenţe, lacune terminologice, care vor face obiectul studiului de faţă. Pentru început, este de subliniat că, deşi standardizarea terminologiei în documentele UE este teoretic asigurată de serviciile de traducere ale instituţiilor acestora, există totuşi inconsecvenţe, care nu pot fi explicate prin sinonimia naturală, dat fiind că textele juridice tind să elimine acest fenomen.

2.1. În cazul termenilor *cetăţean*/*resortisant* din exemplele de mai jos, comparaţia multilingvă este utilă pentru înţelegerea nuanţelor:

a) l'évacuation de *ressortissants* étrangers hors de la Syrie;
évacuarea *cetăţenilor* străini din Siria;
évacuating foreign *nationals* from Syria.

b) tout *citoyen* de l'Union a le droit de vote et d'éligibilité aux élections municipales dans l'État membre où il réside, dans les mêmes conditions que les *ressortissants* de cet État;
toţi *cetăţenii* Uniunii au dreptul să candideze şi să voteze la alegerile locale din ţara de reşedinţă, fiind supuşi aceloraşi condiţii ca şi *cetăţenii* statului respectiv;
all EU *citizens* have the right to stand and vote in local elections in their country of residence under the same conditions as *nationals* of that state.

c) taux de chômage des *ressortissants* de pays tiers s'établissant à plus du double de celui des *citoyens* de l'un ou de l'autre État membre;
[rata] şomajului în rândul *resortisanţilor* din ţări terţe, care este de peste două ori mai mare decât rata şomajului *cetăţenilor* din statele membre luate în parte;
unemployment rate amongst third country *nationals* which is over twice the rate for *nationals* within individual Member States.

d) l'autorité compétente ne peut refuser à un *ressortissant* d'un État membre, pour défaut de qualification, d'accéder à cette profession ou de l'exercer dans les mêmes conditions que les *nationaux*;
autoritatea competentă nu îi poate refuza *resortisantului* unui stat membru, din motiv de calificare necorespunzătoare, accesul la profesia respectivă sau exercitarea ei în aceleaşi condiţii ca şi pentru *resortisanţii* statului membru gazdă;
the competent authority may not, on the grounds of inadequate qualifications, refuse to authorise a *national* of a Member State to take up or pursue that profession on the same conditions as apply to its own *nationals*.

e) Tout *citoyen* de l'Union bénéficie, sur le territoire d'un pays tiers où l'État membre dont il est ressortissant n'est pas représenté, de la protection de la part des autorités diplomatiques et consulaires de tout État membre, dans les mêmes conditions que les *nationaux* de cet État;
Orice *cetăţean* al Uniunii beneficiază, pe teritoriul unei ţări terţe în care nu este reprezentat statul membru al cărui resortisant este, de protecţie din partea autorităţilor diplomatice şi consulare ale oricărui stat membru, în aceleaşi condiţii ca şi *cetăţenii* acelui stat;
Every *citizen* of the Union shall, in the territory of a third country in which the Member State of which he is a national is not represented, be entitled to protection by the diplomatic or consular authorities of any Member State, on the same conditions as the *nationals* of that State.

Distincţia terminologică (şi de drept) dintre *cetăţean* şi *resortisant* este fundamentală pentru *acquis*-ul comunitar: un cetăţean este locuitorul unui stat având

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

ca formă de guvernământ republica, în consecinţă supusul unei monarhii nu poate fi numit cetăţean. Pentru a reflecta această nuanţă în limba franceză (care ar fi putut utiliza termenul *citoyen*), a fost ales un termen juridic, substantivul *ressortissant*, echivalat în engleză prin *national*, iar în română prin *resortisant*. Exemplele de mai sus au fost alese pentru faptul că, într-o formă sau în alta, nu respectă această echivalare standardizată. Exemplul **d** aduce o complicaţie suplimentară, pentru că fr. *nationaux*, engl. *nationals* este echivalat printr-o formulă cu patru membri în rom. *resortisanţii statului membru gazdă*. Dacă exemplul **a** poate fi acceptat (*Siria este o republică*), traducerea din exemplul **b** încalcă regula (foloseşte termenul cetăţenii pentru a desemna resortisanţii statelor membre ale Uniunii), ca şi cea din exemplul **e**.

O încercare de rezolvare a acestor inexactităţi de terminologie apare în legislaţia internă, unde formula „readmisia cetăţenilor proprii (şi a străinilor)" este ulterior înlocuită cu formula mai generală „readmisia persoanelor".

2.2. Un alt tip de inconsecvenţă terminologică, mai greu de sesizat, este cel cauzat de confuzia în uz dintre infinitivul lung cu valoare de substantiv (*migrare*) şi substantivul propriu-zis (*migraţie*). Acest tip este destul de răspândit în limba română şi generează confuzii destul de frecvente (de exemplu, între *imaginare* şi *imaginaţie*, *definire* şi *definiţie*).

Consultând legislaţia internă, vom constata că atât *migrare* cât şi *migraţie* sunt folosiţi pentru a desemna mobilitatea internă (între localităţi) a locuitorilor sau a bolnavilor („transferul bolnavilor prin migraţia în alt teritoriu se face cu menţionarea registrului teritorial"). Sintagme uzuale sunt atât „migrarea forţei de muncă", cât şi „migraţie internă" („stabilirea nivelului fenomenului de migraţie internă la nivel naţional şi teritorial").

Deşi termenul *migrare*, de regulă, se referă la mobilitatea pe distanţe mari a vieţuitoarelor (peşti, animale, păsări: zone de migrare; vezi şi migrator – specii migratoare, mari migratori), se foloseşte şi termenul *migraţie* (zone de ~, ~ naturală). Există şi „migrarea de poluanţi în sol".

2.3. Pentru a stabili uzul oficial al termenilor, am analizat un corpus minimal pentru lemele MIGRA, EMIGRA şi IMIGRA, pe baza MO (pentru documentele analizate, vezi anexa I), care evidenţiază mai multe aspecte de terminologie. Prima constatare este numărul diferit de cuvinte prin care se actualizează lemele: 45 pentru MIGRA (migraţie, migraţia, migraţiei, migranţi etc.), 29 pentru IMIGRA (imigraţiei, imigranţi etc.) şi numai unul pentru EMIGRA.

A doua constatare importantă este că documentul 2 (din 2006) are un text identic cu primul (din 2004), în ceea ce priveşte termenii şi ocurenţele, contextele, dar este organizat diferit (sub formă de tabel).

Migraţia este termenul-cheie al titlului documentului, la care se face constant trimitere, ceea ce se reflectă în numărul ridicat de ocurenţe.

În fiecare dintre documente există un număr egal de ocurenţe pentru *migraţie* şi *imigraţie*, iar contextele sunt similare (*combaterea migraţiei ilegale*, *combaterea imigraţiei ilegale*), dar există şi sintagme distincte (*managementul imigraţiei*, *deciziile şi procedurile aplicate în contextul imigraţiei*, *instrumentele juridice necesare prevenirii imigraţiei mascate sub forma căsătoriei de convenienţă*, *domeniul prevenirii imigraţiei ilegale*). Deşi aparent folosirea termenului *imigraţie*

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

vine în contradicție atât cu titlul, cât şi cu contextele în care apare (*imigrația este un fenomen global*, *politica privind imigrația*), totuşi nota finală („Strategia Națională a României privind Migrația nu vizează politicile în domeniul emigrației propriilor cetățeni") explică de ce în aceste două texte migrația şi imigrația sunt utilizate mai degrabă ca variante ale aceluiaşi termen, aflate deci în raport de variație liberă. Această oscilare între cei doi termeni reflectă de fapt ignorarea rolului de hiperonim al substantivului *migrație*. Această lipsă de delimitare explică de ce termenii din lema MIGRA (45) sunt mai frecvenți decât cei din lema IMIGRA (29). De fapt, titlul generează confuzie, căci strategia este de fapt numai despre *imigrație* (stabilirea străinilor în România). Mai trebuie semnalată şi oscilația în folosirea adjectivului: *fluxuri migratorii/ flux migraționist* (care nu este înregistrat în DEX).

3. Ipoteze de lucru

Din experiența de cercetare terminologică în domeniile acquis-ului comunitar acumulată la Institutul European din România, reiese evident că elaborarea de politici, evoluția unui domeniu duce implicit la dezvoltarea terminologiei. Conceptele nu sunt statice, iar nuanțarea în câmpul conceptual determină nevoia de termeni noi. Conceptele în formare, în curs de delimitare, care nu sunt definite explicit, se conturează prin textele de doctrină sau prin textele legislative. Aceste texte, explorate în diacronie pot fi un instrument de sesizare a evoluției în terminologie. În acelaşi timp, glosarele (de regulă multilingve) utilizate ca auxiliare în traducere, alte cercetări pentru a stabili corespondențe şi tehnicile de aliniere a textelor pentru traducere, aduc tema neologiei în prim planul reflecției asupra disciplinei. Studiul de față încearcă să demonstreze că există o constrângere a uzului, a formelor deja utilizate (în traducere), a corpusurilor deja constituite, care se exercită asupra stabilirii noilor termeni. În unele cazuri, această constrângere operează prin reînnoirea vechilor termeni, printr-o operație de recuperare neologică. Cercetarea de față face parte dintr-un proiect mai larg de verificare a unei astfel de ipoteze, din care sunt în curs de publicare analize privind termenul *politie*, atestat în limba română din secolul 17, azi considerat desuet, dar util pentru a reda engl. *polity*. Acest procedeu de recuperare funcționează şi în engleză, de exemplu, pentru termeni ca *polity* sau *governance*.

4. Analiza de corpus

4.1. Din punctul de vedere al cercetării terminologice, metoda analizei de corpus este cea mai adecvată atunci când uzul într-un anumit domeniu (în cazul de față textele oficiale, legislative şi de jurisprudență ale Uniunii Europene) îndeplineşte funcția de standardizare.

Analiza de corpusuri multilingve se dovedeşte extrem de utilă mai cu seamă pentru tehnologiile de traducere (McEnry, Wilson 2004: 69 ș.u.), dar şi pentru stabilirea terminologiilor. În cercetări anterioare asupra textelor mutilingve ale acquis-ului comunitar am utilizat în mod constant analiza de corpusuri paralele în diverse scopuri: pentru a stabili termenii adecvați, pentru a evidenția soluțiile de traducere în limba română prin comparație cu textele sursă, în limbile franceză şi

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

engleză, pentru a stabili echivalențele de terminologie, pentru a descrie echivalarea nomenclaturilor (Bara 2008, 2009, 2011).

4.2. Pentru acest studiu, este necesară precizarea preliminară a unor definiții:

> *lexem* – unitate de bază a lexicului; desemnează elementul lexical de bază dintr-un cuvânt când este interpretat de pe o poziție semantică (același element fiind numit radical când este cercetat de pe poziție morfologică și când se opune morfemului) (DSL);
>
> *lemă* – totalitatea formelor morfologice ale unui lexem (Baker *et al*. 2006).

Deoarece se știe că în lingvistica românească există o relație de cvasisinonimie între lexem și cuvânt (DSL), studiul de față va opera totuși cu această distincție, *cuvânt* desemnând secvența precedată și urmată de un blanc (cu excepția cuvintelor scrise cu cratimă).

4.3. Analiza de corpus pentru două leme (MIGRA și NAȚIONAL) a fost efectuată pe baza unor texte oficiale (selectate după cuvinte-cheie din JO și din MO). Analiza are în vedere atât frecvența termenilor, preferința pentru anumiți termeni în anumite tipuri de documente, cât și aspecte de evoluție a terminologiei, prin abordarea unei secțiuni în diacronie a corpusului general pentru limba română, oferit de MO și de MDA. Analiza a permis stabilirea unor rețele semantice pentru limba română ale terminologiei migrației.

Preferințele semantice pun în lumină organizarea discursivă a sensurilor, indiferent de vorbitori, mai cu seamă în textele care nu exprimă atitudini subiective, cum sunt textele legislative, de jurisprudență pe care le analizăm. De aceea, extragerea termenilor nu se limitează la cuvinte, ci depășește acest prag, selectând sintagme. Aceeași considerație asupra preferințelor semantice duce și la acceptarea unor termeni care nu ar fi întrutotul conformi cerințelor standard de terminografie. Astfel, sunt acceptate sintagme la plural, acolo unde uzul indică preferința pentru plural, iar sintagma reconstruită la singular nu este uzuală, adică nu există în uz. Există sintagme ca „procese de migrație”, „fluxuri de migrație”, „lucrători (i)migranți”, participarea/integrarea/obligațiile imigranților etc. care sunt singurele atestate în corpus, nefiind uzuală, în discursul legislativ, care se referă la situații generale, particularizarea prin trecerea la singular a sintagmei.

5. Rezultate

5.1. Emergența unui hiperonim

Am alcătuit un corpus din cinci documente (vezi Anexa II), cu un total de 43 158 cuvinte (fără notele de subsol), repartizate astfel:

Text	Total cuvinte
nr. 1	17 522
nr. 2	6 356
nr. 3	6 077
nr. 4	6 304
nr. 5	6 899

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

O primă constatare este aceea că *migrație* şi *migrant* tind să se impună ca hiperonime în terminologia instituțiilor europene, în detrimentul hiponimelor *emigrație/imigrație* şi *emigrant/imigrant*. Verbul *a migra* este un neologism (din secolul 19) în limba română, iar *imigrație* este atestat abia în 1975 în DEX (vezi MDA).

O încercare de ordonare în diacronie, ca dimensiune a terminologiei, pare să aşeze astfel termenii studiați, după primele atestări în limba română, conform MDA, cel mai vechi fiind în limba română termenul *emigrație*, iar cel mai nou, probabil, *imigrație*:

EMIGRA

– *emigrație* este atestat în secolul 17, la Miron Costin; variantă: *emigrațiune*;
emigrant, emigrare, emigrat – conform MDA, sunt din prima jumătatea a secolului 19;
– *emigra* (Asachi 1842).

MIGRA

– *migrație* (Negulici 1848), cu varianta: migrațiune; sinonim: migrare.
– *migrator* (1872) şi *migratoriu*;
– *migra* (Laurian şi Massim 1876); „vezi *emigra*";
– *migrant* (DN3).
Deşi nu este înregistrat separat în MDA, *migrațiune* este atestat cel puțin pentru anul 1925 în legislație, aşa cum se poate deduce din textul din 1948[3].

IMIGRA

– *imigra* (DA ms);
– *imigrant* (DA ms);
– *imigrare* (DEX); sinonim *imigrație*;
– *imigrație* (DEX).

Analiza corpusului a pus în lumină mai multe caracteristici şi preferințe semantice ale termenilor. Sintagmele recurente pot fi grupate astfel:

MIGRA

migrație: procesele de ~; fluxuri de ~; puternică ~ către zonele urbane; căi legale de ~; (proceduri de) ~ temporară; *migrația*: aviz privind ~; schimbările climatice şi ~ bărbaților din regiune către centrele urbane; protecția mediului, reducerea inegalităților, ~ sau pacea şi securitatea; energia, siguranța alimentară, ~ sau răspunsul la criza financiară şi economică; securitatea alimentară, ~, sărăcia şi inegalitatea; *migranți*: lucrătorii ~;

EMIGRA

emigranți: situația lucrătorilor ~; destinația principală a lucrătorilor marocani ~; *emigranții*: țările de tranzit pentru ~ clandestini proveniți din țările subsahariene; *emigrația*: ~ tradițională; diferențele existente între ~ legală şi cea ilegală;

[3] Decret nr. 238 din 16 septembrie 1948 privind regimul străinilor în Republica Populară Română, emis de Ministerul Afacerilor Interne, in MO nr. 215 din 16 septembrie 1948, prin care se abrogau legea pentru reglementarea migrațiunilor nr. 1.206 din 11 aprilie 1925 şi legea pentru proteguirea muncii indigene nr. 1.118 din 3 aprilie 1930.

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

IMIGRA

imigraţie: ~ şi dezvoltare; politica de ~; legislaţii în materie de ~; legislaţia şi politicile europene în materie de ~; armonizare legislativă în materie de ~ şi azil; ~ şi azil; *imigraţia*: ~ şi integrarea; *imigraţiei*: efectele sociale ale ~; politică comună în domeniul ~; „garanţia succesului ~"; unei politici comune adecvate în domeniul ~; niveluri importante ale ~; politicii europene în domeniul ~; contribuţia ~ la ocuparea forţei de muncă în Europa; legislaţia europeană în domeniul ~; politica în domeniul ~; legislaţie (comună) europeană în domeniul ~; politicile de integrare şi legislaţia în domeniul ~; politica în domeniul ~ UE-America; *imigranţi*: societatea civilă şi organizaţiile de ~; ~ şi societăţile-gazdă; tineri, copii de ~; tinerii ~; copiii şi tinerii ~; persoanele provenite din familii de ~; „Integrarea lucrătorilor ~"; cunoaşterea reciprocă între societatea-gazdă şi ~; lucrătorii ~; *imigranţii*: ~ şi societatea-gazdă; ~ şi minorităţile; ~ fără forme legale; *imigranţilor*: încurajarea integrării ~; situaţia ~; integrarea ~; drepturile şi obligaţiile ~; fiii şi fiicele ~; drepturilor ~; ritmuri de integrare a ~; participarea deplină a ~; primirea ~, predarea limbii, legile şi obiceiurile; să promoveze participarea civică a ~; o politică de integrare a ~ în Uniunea Europeană; autosuficienţa economică a ~; pentru a îmbunătăţi accesul ~ la oferta de parcursuri integrate de inserţie; măsuri în vederea consolidării formării ~ în materie de noi tehnologii; spiritul antreprenorial al ~ trebuie sprijinit de UE; numeroase iniţiative antreprenoriale ale ~ se desfăşoară în domeniul economiei sociale; tratamentul egal, precum şi de nediscriminarea ~; acordarea de asistenţă ~; protecţia drepturilor fundamentale ale ~; recunoaşterea calificărilor profesionale ale ~; promovarea dreptului ~ la participare politică; *imigrantă*: (persoane, elevi, populaţia, femei, lucrători) de origine ~; *imigrante*: femei ~; valorile societăţilor de origine ale populaţiei ~; persoane ~; accesul populaţiei ~ la prestaţiile sistemului public de sănătate.

NB: în corpusul analizat nu sunt folosite verbele de la aceste baze, numai nume (substantive şi adjective),cu o singură excepţie: *emigrează* (context: „care emigrează ilegal").

MIGRA

Cuvânt	Doc.1	Doc.2	Doc.3	Doc.4	Doc.5	Total ocurenţe
migraţie	3	1	3	5	1	13
migraţia	9	–	4	1	1	15
migraţiei	9	–	7	–	–	16
migraţii	–	–	–	–	1	1
migranţi	1	–	1	–	1	3
migranţii	1	–	–	–	–	1
migranţilor	2	–	2	–	–	4
migratorii	–	–	–	–	1	1
TOTAL	25	1	17	6	5	54

IMIGRA

Cuvânt	Doc.1	Doc.2	Doc.3	Doc.4	Doc.5	Total ocurenţe
imigraţie	–	–	–	–	10	10
imigraţia	–	–	–	–	8	8
imigraţiei	–	–	1	–	14	15
imigrant (adj.)	–	–	–	–	1	1
imigranţi	–	–	1	–	27	28
imigranţii	–	–	–	–	13	13

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

imigranților	–	–	2	–	24	26
imigrantă (adj.)	–	–	–	–	13	13
imigrante	–	–	–	–	5	5
TOTAL	–	–	4	–	115	119

EMIGRA

Cuvânt	**Doc.1**	**Doc.2**	**Doc.3**	**Doc.4**	**Doc.5**	**Total ocurențe**
emigrația	–	2	2	–	–	4
emigranți	–	1	1	–	–	2
emigrează	–	1	–	–	–	1
TOTAL	–	4	3	–	–	7

Terminologia acestor documente reflectă perspectiva asupra fenomenelor de migrație şi diferențele sunt generate de proiecția politicilor. Instituțiile emitente ale documentelor fiind diferite (Comisia Europeană şi Comitetul Economic şi Social – CESE), iar tematica fiind abordată din perspective diferite, predilecția pentru anumiți termeni (şi lexeme) este explicabilă. Comisia elaborează în acest caz un document de politică internă şi preferă termeni derivați de la lexemul *migra*, deoarece abordează în această comunicare teme generale ale domeniului, iar pentru mobilitatea în interiorul UE importantă este migrarea ca fenomen general, fără a fi necesare diferențieri de perspectivă (*imigrare*, *emigrare*). În ceea ce priveşte cele patru texte emise de CESE, acestea au o temă precisă de politică externă, şi anume mişcările de migrare ale resortisanților din state terțe către UE, ceea ce explică frecvența termenilor derivați de la lexemul *imigra*.

Putem observa şi dezvoltarea în rețele semantice a terminologiei privind migrația: sintagmele recurente sau preferințele semantice. Analiza de corpus evidențiază prezența cuvintelor corelate: *cetățeni*, *discriminare*, *flux*, *ilegal*, *integrare*, *minorități*, *participare*, *populație*, *societate-gazdă*.

Uzul în engleză, franceză în comunicarea citată arată orientarea versiunii române către engleză:

les migrants clandestins	*migranții ilegali*	*irregular migrants*
l'immigration clandestine	*migrația ilegală*	*irregular migration*

Un inventar sumar, în ordine cronologică, pe baza MO, pune în lumină frecvența acestui hiperonim, sub ambele forme (*migrare* şi *migrație*):

Organizația Internațională pentru Migrări (1992) al cărei nume oficial în limba română devine ulterior *Organizația Internațională pentru Migrație* (1999);
mişcarea naturală şi migratorie a populației; migrația externă (1995);
Direcția generală a poliției de frontiera, străini, probleme de migrări şi paşapoarte (1996);
Comitetul Român pentru Probleme de Migrări (1998);
Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă;
migrări ilegale, migrații clandestine (convenție din 1999);
migrație ilegală; migrație ilegală transfrontalieră; migrație externă; migrație internă;
migrarea specialiştilor; fenomenul de migrație a inteligenței româneşti;
lucrători migranți; trafic de migranți; securitatea migranților; contrabanda cu migranți;
migranți interni;
state cunoscute cu potențial migrator;

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

migraţia forţei de muncă; migrarea forţei de muncă; migrare a tinerilor specialişti;
migraţie în situaţii de risc a copiilor; managementului fenomenului migraţiei;
migrare şi trafic al copiilor;
migraţie în scop de muncă;
fluxuri migratorii în scop lucrative; fluxuri de lucrători (2005);
migraţie ilegală în scop de muncă (2006);
fluxuri migratorii în scop de muncă; fluxuri de migraţie (2006);
Oficiul Român pentru Imigrări (din 2006) înlocuieşte denumirea *Oficiul pentru refugiaţi* etc.

Statutul de hiperonim este evidenţiat în sintagma „migranţi internaţionali (emigranţi, imigranţi, repatriaţi)”.[4]

O cercetare în textele publicate în MO între septembrie 1948 şi august 2011, după lexemul *migra*, a relevat existenţa sa în 1449 acte. Totalul însumează şi texte care se referă la industria alimentară (*migrare globală de componente*), cosmetice sau mediu (*migrarea gazului de depozit*) sau la domeniul zoologiei, al legislaţiei maritime, cinegetice etc.

5.2. Indigen

Sintagma „munca indigenă” ar merita, la rândul său, o analiză, dat fiind că *indigen* ca termen de drept corespunde termenului pe care l-am identificat în fr., engl. *national*.

> MDA, s.v. *indigen* (atestat la 1836); din fr. *indigène*, lat. *indigens*; „1–2. Persoană care este originară dintr-o anumită ţară”, sinonime: autohton, băştinaş, pământean (popular). Există şi verbul învechit a indigena „1. a naturaliza”, ca şi învechitul indigenare (Şincai 1853–1854) „1. Recunoaştere a dreptului de cetăţenie”, indigenat „1. Drept de încetăţenire într-un stat”; sinonime: naturalizare, împământenire; „2. Statut al indigenului”.

În MO, *indigen* se referă la concentrate, efective (de bovine), mărfuri, plante (arboret, plopi, vii, viţă etc.), populaţii, producţie, resurse, vinuri, vite etc., dar niciodată la persoane.

În Anexa 2 la Protocolul privind protecţia mediului la Tratatul asupra Antarcticii (MO nr. 823 din 14 noiembrie 2002), sunt mai multe definiţii care includ termenul *indigen*:

> a) mamifere indigene înseamnă orice vietate dintr-o specie ce aparţine clasei mamifere, originară din zona Tratatului asupra Antarcticii sau care apare în aceste zone sezonier prin migraţie naturală;
>
> b) pasăre indigenă înseamnă orice vietate, în orice stadiu de viaţă (inclusiv de ou), din orice specie din clasa păsări, originară din zona Tratatului asupra Antarcticii sau care apare în zona respectivă sezonier prin migraţie naturală;
>
> c) plantă indigenă înseamnă orice fel de vegetaţie terestră sau de apă dulce, inclusiv briofite, licheni, ciuperci şi alge, în orice stadiu al vieţii lor (inclusiv seminţe şi muguri sau lăstari), originară din zona Tratatului asupra Antarcticii;
>
> d) nevertebrat indigen înseamnă orice nevertebrat terestru sau de apa dulce, în orice stadiu de viata, originar din zona Tratatului asupra Antarcticii; […].

[4] Programul cercetărilor statistice în anul 2004 al Institutului Naţional de Statistică, din 18 decembrie 2003, MO nr. 37 bis din 16 ianuarie 2004.

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

Înțelesul este de vietate autohtonă, de origine din spațiul dat. Vezi „produse indigene” şi în JO.

5.3. (Cetățeni, lucrători) naționali; naționalii?

În ceea ce priveşte rom. *național*, MDA înregistrează sensul general „1–2. Care aparține unei națiuni sau unui stat”, dar şi sensul învechit şi rar „15. Compatriot”, urmat de sensul rar (doar cu forma de plural) „16. Totalitate a oamenilor care compun o națiune”. Considerând aceste atestări, mai ales sensurile 15 şi 16, s-ar putea reintroduce cuvântul pentru a stabili echivalența cu termenii fr. *nationaux* şi engl. *nationals*, fără a recurge la perifraze, aşa cum este „resortisanții statului membru gazdă”.

O cercetare pe internet cu expresia „naționalii români” a dat 32 de rezultate. Printre acestea, articole din presă care preiau sintagma din franceză[5] sau engleză[6], dar şi în hotărâri judecătoreşti[7] şi studii pe teme europene[8]. De asemenea, publicația Albina de la Budapesta, în numărul din 6/8 iulie 1875 utilizează această sintagmă[9]. Traducerea în limba română din 1975 a actului de la Helsinki atestă sintagma „muncitorii migranți şi naționali”.

Termenul *naționali* în acte publicate în MO (denumit „Buletinul Oficial”/BO în perioada regimului comunist) apare în traducerea unor convenții internaționale:

> Înaltele Părți Contractante vor numi fiecare un Comisar ales printre naționalii lor respectivi (MO nr. 14 din 20 ianuarie 1927);
>
> Să acorde resortisanților străini care locuiesc pe teritoriul lor acelaşi acces la învățătura ca şi propriilor lor *naționali* (BO nr. 5 din 20 aprilie 1964);
>
> Cetățenii unui stat contractant nu vor fi supuşi în celălalt stat contractant nici unei impozitări sau obligații legate de aceasta impunere, diferita sau mai împovărătoare decât impunerea sau obligațiile conexe la care sunt sau pot fi supuşi *naționalii* acelui celălalt stat aflați în aceeaşi situație (BO nr. 13 din 12 februarie 1976);
>
> ...autorii beneficiază de drepturile pe care legile respective le acordă în prezent sau le vor acorda *naționalilor*; daca autorul nu este un resortisant al țării de origine a operei pentru care el este protejat prin prezenta convenție, va avea în această țară aceleaşi drepturi ca şi autorii naționali (MO nr. 156 din 17 aprilie 1998);
>
> Cetățenii unui stat contractant, precum şi persoanele având reşedința lor obişnuită într-un stat contractant pot obține, în materie civilă sau comercială, într-un stat contractant, în aceleaşi condiții ca şi *naționalii*, eliberarea, legalizarea copiilor sau extraselor registrelor publice sau a deciziilor de justiție (MO nr. 375 din 2 iunie 2003).

Un text din 1975[10] se referă la *forță de muncă migrantă, muncitori migranți, migrațiile muncitorilor*, „egalitatea în drepturi între muncitorii migranți şi *naționali* din țările de primire”, iar într-un decret din 1978 găsim următoarea definiție:

[5] http://www.romanialibera.ro/bani-afaceri/turism/cum-comenteaza-presa-straina-scandalul-frunzei-lui-udrea-195832.html.

[6] http://www.ziarulromanesc.net/index.php?option=com_content&view=article&id=205:petre-motac-patronul-firmei-motacus-qm-am-nscut-printre-crmiziq&catid=40:comunitate&Itemid=79.

[7] http://www.dezvaluiri.ro/lex/iccjr/20673.shtml.

[8] http://www.ier.ro/documente/studiideimpactPaisI_ro/Pais1_studiu_10_ro.pdf.

[9] http://dspace.bcucluj.ro/bitstream/123456789/14342/1/BCUCLUJ_FP_PII641_1875_010_0046.pdf.

[10] Act internațional din 1 august 1975 al Conferinței pentru securitate şi cooperare în Europa, elaborat la Helsinki la 1 august 1975, in MO nr. 92 din 13 august 1975.

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

termenul *naționali* înseamnă toate persoanele fizice care au cetățenia unui stat contractant și toate persoanele juridice sau alte entități create în conformitate cu legislația în vigoare într-un stat contractant (BO nr. 104 din 16 noiembrie 1978)

În alte convenții încheiate în 1984 sau în 1988 putem analiza o altă definiție formulată aproape identic:

expresia *naționali* indică:

(i) toate persoanele fizice care au cetățenia unui stat contractant;

(ii) toate persoanele juridice, societățile de persoane și asociațiile sau alte entități care își dobândesc statutul lor juridic în conformitate cu legislația în vigoare într-un stat contractant (BO nr. 51 din 29 iunie 1984);

Definiția următoare are caracter mai aplicat și se referă la caracterul relațional al termenului:

termenul *naționali* înseamnă:

i) cu privire la România, orice persoană fizică care posedă cetățenia română și orice persoană juridică, societate de persoane și asociație care își dobândește statutul juridic în conformitate cu legislația în vigoare în România;

ii) cu privire la Turcia, orice persoană fizică care posedă naționalitatea turcă conform Codului turc al naționalității și orice persoana juridică, societate de persoane și asociație care își dobândește statutul juridic în conformitate cu legislația în vigoare în Turcia (BO nr. 61 din 20 octombrie 1986).

În alte acte, termenul este redat prin subordonata atributivă „care are/au naționalitatea acestui stat". Termenul aparține dreptului internațional. În documentele acquis-ului Schengen, de exemplu, vom găsi sintagma „cetățeni naționali":

Acordurile de readmisie se referă în general la două categorii de persoane care pot fi readmise: cetățenii naționali, cetățenii unei țări terțe (http://www.schengen.mai.gov.ro/Documente/utile/catutil/Catalogul%20Schengen%20frontiere.pdf).

Peste patru sute de rezultate la căutarea pe internet pentru *cetățeni(i) naționali* arată că termenul pare să fie relativ acceptat de comunitatea specialiștilor (eur-lex.europa.eu, www.europarl.europa.eu, portal.cor.europa.eu, www.fes.ro/, www.juridice.ro/, www.euractiv.ro etc.).

Așa cum dreptul Uniunii Europene este un sistem diferit de sistemele de drept naționale ale statelor membre, și terminologia europeană, în limbile oficiale, este diferită de terminologia proprie sistemelor de drept naționale, reflectată de fiecare limbă oficiale în parte. În cazul de față, relația cu statul propriu se exprimă în dreptul UE prin rom. *resortisant* (care ar fi echivalent cu *cetățean*, în dreptul intern). Termenul *cetățean* este rezervat pentru nivelul Uniunii, căci după intrarea în vigoare a Tratatului Uniunii Europene:

Se instituie cetățenia Uniunii. Este cetățean al Uniunii orice persoană care are cetățenia unui stat membru. Cetățenia Uniunii nu înlocuiește *cetățenia națională*, ci se adaugă acesteia – Articolul 20, *Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene* (TFUE), versiune consolidată (în „Jurnalul oficial al Uniunii Europene", C 83, din 30 martie 2010, p. 47–199), consolidat după adoptarea Tratatului de la Lisabona).

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

Termenii relaționali indică şi nuanțează perspectivele şi rolurile sociale, din perspectiva mobilității: lucrătorii dintr-un stat (membru) față de lucrătorii migranți din alt stat membru, politica unui stat membru al Uniunii față de muncitorii imigranți care provin din alt stat membru sau dintr-un stat terț. Este de reținut că noțiunea de piață unică, în aceeaşi măsură ca şi cea de spațiu de libertate, implică logic referirea la mobilitatea ca la migrare (internă). Se exclude astfel conceptul de emigrare sau imigrare între statele membre şi se privilegiază conceptul de migrare pe acest teritoriu fără frontiere interne. Emigrarea sau imigrarea au loc odată cu traversarea frontierelor externe ale Uniunii, în consecință terminologia este adaptată acestor realități.

Dat fiind că toți resortisanții statelor membre sunt *cetățeni* ai Uniunii, distincția *nationaux* de l'Etat/ *ressortissants* atrage atenția asupra unor relații care apar în condițiile mobilității şi desemnează categorii distincte, deşi cu aceleaşi drepturi fundamentale, în cadrul legislativ stabilit de tratatele fondatoare (Gautron 2009: 239–241). Distincția de terminologie reflectă, totuşi, o distincție în planul juridic, mai ales în condițiile restricțiilor temporare stabilite la aderare.

Echivalent pentru fr. *travailleurs nationaux* şi engl. *national workers*, termenul *muncitori naționali* are mai puține ocurențe (www.tribunaeconomica.ro/, cssas.unap.ro/, www.coe.ro/, www.cdep.ro etc.), decât *lucrători naționali,* preferat în limbajul oficial (vezi Strategia Națională de management integrat al frontierei de stat a României în perioada 2011–2012, MO nr. 220 din 9 martie 2011). Adjectivul *național* este acceptat curent ca determinant pentru alte substantive: *coordonatori (tehnici)*, *creditori*, *experți*, *judecători*, *observatori*, *parteneri*, *reprezentanți*, *traineri* etc. Cu toate acestea, există inconsecvențe în traducerile în limba română, aşa cum se poate observa şi din acest corpus multilingv pentru echivalarea fr. *nationaux*, engl. *national(s)*. Din aceeaşi rețea semantică, engl. *self-employed* este o altă piatră de încercare:

travailleurs nationaux/ travailleurs des autres États membres	lucrătorii statului respectiv/ lucrători din celelalte state membre	workers of the State concerned/ workers of other Member States
travailleurs migrants salariés et *non salariés*	lucrătorilor migranți salariați sau *care desfăşoară o activitate independentă*	employed and *self-employed* migrant workers
ressortissant d'un autre État membre	resortisantul unui stat membru	a *national* of one Member State
ressortissants des pays tiers	resortisanții țărilor terțe	nationals of third countries
transporteurs nationaux	transportatorii naționali	carriers who are *nationals* of that State
personnes physiques et morales ressortissantes des États membres	persoane fizice şi juridice resortisante ale statelor membre	natural and legal persons who are *nationals* of a Member State

(Sursa: TFUE).

ressortissants nationaux/ ressortissants des autres États membres	resortisanții *naționali*/ resortisanții celorlalte state membre	Czech nationals/ nationals of other Member States
travailleurs nationaux/ travailleurs migrants	lucrătorii *naționali*/ lucrătorii migranți	national workers/ migrant workers

(Sursa: Hotărârea Curții, camera a patra, din 22 iunie 2011, Cauza C-399/09).

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

travailleurs nationaux	lucrătorii care sunt resortisanți ai statului membru în cauză (considerentul 7)	national workers
les nationaux	cetățeni (art.3); resortisanții acelui stat (art.9)	their own nationals; nationals
travailleurs nationaux	lucrători naționali (art.4, 7,9)	national workers

(Sursa: Regulamentul UE nr. 492/2011 al Parlamentului European şi al Consiliului din 5 aprilie 2011 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Uniunii).

Trebuie observat că fr. *nationaux* cu acest sens apare mai târziu în textele UE (rezultatele căutării în legislația UE sunt numai 101 documente). Acestea sunt fie tratatele fondatoare (versiunile consolidate în urma modificărilor), fie acte de jurisprudență (hotărâri ale Curții de Justiție a Uniunii Europene, concluzii ale avocatului general), rezoluții legislative ale PE, documente de lucru ale Comisiei (de tipul carte verde, comunicare).

6. În loc de concluzii

Parcurgerea textelor traduse în limba română din baza de date Eur-Lex ne îndreptățește să afirmăm că jurisprudența Uniunii Europene este mai flexibilă în ceea ce priveşte terminologia. Faptul este dovedit de traducerile cele mai recente în limba română, care recurg la termenul *lucrători naționali* (aflat în raport de corelație şi simetrie cu termenul *lucrători migranți*), în vreme ce regulamentele, directivele sau chiar tratatele păstrează o terminologie mai conservatoare şi mai puțin aptă să devină uzuală (*resortisanți ai statului membru în cauză*; *lucrători care desfăşoară o activitate independentă*), cel puțin în domeniul abordat în studiul de față. Uzul impune anumite constrângeri, care funcționează apoi din inerție.

Termenul este necesar pentru a stabili o distincție formală între cetățenii statelor membre, pentru a numi cele două ipostaze, în cadrul raportului generat de mişcare de migrație: aceea de *migrant* (calitatea dobândită) şi aceea de *resortisant* (starea, statutul).

Analiza în diacronie pentru termenii din limba română arată, pe de o parte, evoluția de la termeni hiponimi (*muncitori migranți*, *cetățeni*, *emigranți – imigranți*, *emigrație – imigrație*) către hiperonime (*lucrători migranți*, *resortisanți*, *migranți*); iar pe de altă parte o posibilă revalorificare a unor termeni neologici atestați pentru secolul 19, care ulterior au căzut în desuetudine (*naționali*). Acest din urmă aspect, observat şi în cazul altor termeni, va face obiectul unor studii viitoare. În concluzie, tendința de adaptare a neologiei generată de traducere, în contextul multilingvismului documentelor UE, nuanțează terminologia în limba română, atât prin mijloace externe (adoptare), cât şi prin stimularea recuperării unor termeni atestați de dicționare, dar ieşiți din uz.

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

Bibliografie

Asachi 1842: Gh. Asachi, *Lexicon de conversație*, prelucrat și publicat de o soțietate literară supt direcția agăi… Broşura I. [Iași, Institutul Albinei].

Baker *et al*. 2006: Paul Baker, Andrew Hardie, Tony McEnery, *A glossary of corpus linguistics*, Edinburgh University Press.

Bara 2008: Mariana Bara, *Adaptarea terminologiei medicale în limba română actuală*, în „Limba română" (Bucureşti), LVII, nr. 4, p. 419–433.

Bara 2009: Mariana Bara, *Terminologia utilizată în domeniul apărării în Tratatul de la Lisabona*, comunicare susținută la Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, organizată de Universitatea Națională de Apărare „Carol I", Bucureşti, 09–10 aprilie.

Bara 2011: *Standardizarea terminologiei de specialitate*, în *Studii de lingvistică. Omagiu doamnei profesoare Angela Bidu-Vrănceanu*, Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae, Alice Toma, Rodica Zafiu (editori), Editura Universității din Bucureşti, p. 29–52.

Gautron 2009: Jean-Claude Gautron, *Droit européen*, 13e édition, Dalloz.

Laurian, Massim 1876: A.T. Laurian şi I.C. Massim, *Dicționarul limbei romane*, tomul II (*I–Z*), Bucureşti.

McEnry, Wilson 2004: Tony McEnery, Andrew Wilson, *Corpus linguistics: an introduction*, 2nd edition, Edinburgh University Press [first edition 1996].

Negulici 1848: I.D. Negulici, *Vocabular român de toate vorbele străbune reprimite până acum în limba română, şi de toate cele ce sunt a se mai primi d-acum înainte, şi mai ales în ştiințe*, Bucureşti, Tipografia Colegiului.

Şincai 1853–1854: Georgie Şincai din Şinca, *Hronica românilor şi a mai multe neamuri încât au fost ele aşa de amestecate cu românii cât lucrurile, întâmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pe înțeles*. Din mai multe mii de autori în cursul de 34 ani culeasă, tom I–III, Iași.

*

DA ms = *Dicționarul limbii române* [manuscris existent în arhivele Institutelor de Lingvistică ale Academiei Române].

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, coord. Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche, Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

DN3 = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a, Bucureşti, Editura Academiei, 1978.

DSL = Angela Bidu-Vrănceanu *et al*., *Dicționar de ştiințe ale limbii*, Bucureşti, Editura Nemira, 2005.

MDA = *Micul dicționar academic*, redactori responsabili Marius Sala şi Ion Dănilă, volumul II (*D–H*), 2002; volumul III (*I–Pr*), Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2003.

Remarks on Migration and Terminology

The terminology of migration can vary in different languages, according to the special meaning and their practical, legal implications. In need for standardization, European migration terminology is still confronted with variation and the lack of formal definitions leads to nuances that can become problematic in translation. The present study focuses on Romanian terms for concepts labeled in English by specific terms (such as *citizen / national*).

The examples that are discussed here are based on comparison of multilingual texts published in the *Official Journal of the European Union*. A corpus of Romanian legal texts

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)

has been constituted in order to establish the evolution of these terms and their frequency. Their specific collocations are also inventoried.

In conclusion, terminological distinctions reflect legal system differences between states, given that a *citizen* is the resident of a republic, and a subject of a monarchy can not be called *citizen*. Therefore, in European legal texts wording, even if the French term could have been *citoyen*, a new legal term was chosen (a hyperonym), the noun *ressortissant* – which is the equivalent of English *national.* On these grounds, Romanian term is a newly acquired one: *resortisant*. But this standard equivalence is not always followed. Examples bring to attention the creation of another neologism in Romanian: *național* (from the English *national*).

The present research tries at the same time to bring to light how Romanian neologisms from the 19th century (i.e. *indigen*, *național*) are "rediscovered" and used for theirs nuances, on the internet, and in the legal texts. *Național*, for instance, is used as the antonym for *migrant* in sequences as "migrant and national workers".

ANEXA I

1. Strategia Națională din 21 aprilie 2004 privind migrația, MO nr. 406 din 6 mai 2004.
2. Hotărârea nr.548 din 26 aprilie 2006 privind aprobarea Planului de acțiune în anul 2006 privind migrația, MO nr. 397 din 9 mai 2006.

ANEXA II

1. nr. celex 52011DC0303 – Comunicare comună către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor. Un răspuns nou în contextul schimbărilor din ţările vecine, 25 mai 2011;
2. nr. celex 52010IE0264 – Avizul Comitetului Economic şi Social European privind relațiile dintre Uniunea Europeană şi Maroc (aviz din proprie inițiativă), JO C 347, 18.12.2010, p. 55–61;
3. nr. celex 52010IE0263 – Avizul Comitetului Economic şi Social European privind promovarea aspectelor socioeconomice în relațiile UE-America Latină (aviz din proprie inițiativă), JO C 347, 18.12.2010, p. 48–54;
4. nr. celex 52010IE0262 – Avizul Comitetului Economic şi Social European privind agricultura în Euromed (inclusiv importanța muncii femeilor în sectorul agricol şi rolul cooperativelor) (aviz din proprie inițiativă), JO C 347, 18.12.2010, p. 41–47;
5. nr. celex 52010IE0258 – Avizul Comitetului Economic şi Social European privind integrarea şi agenda socială (aviz din proprie inițiativă), JO C 347, 18.12.2010, p. 19–27.

BDD-V2597 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:33 UTC)